

ПОЈМОВНИК
СРПСКИХ ЛИНГВИСТИЧКИХ ТЕРМИНА

Л И Н Г В И С Т И Ч К Е Е Д И Ц И Ј Е

Едиција МАЛИ РЕЧНИЦИ

Књига 11

Уредник Едиције

Зоран Колунџија

Уредник издања

др Светлана Слијепчевић Бјеливук

Рецензенти

проф. др Милош Ковачевић

проф. др Софија Милорадовић

проф. др Жарко Бошњакковић

проф. др Божо Ђорић

проф. др Милан Стакић

проф. др Никола Рамић

проф. др Михаило Шћепановић

проф. др Вељко Брборић

проф. др Јасмина Московљевић Поповић

проф. др Слободан Павловић

проф. др Ана Јањушевић Оливери

проф. др Милан Ајџановић

проф. др Блаженка Мартиновић

доц. др Александра Лончар

др Ђорђе Оташевић

др Марина Спасојевић

Издавање ове књиге помогла је

Аутономна покрајина Војводине –

Покрајински секретаријат за културу, јавно информисање

и односе с верским заједницама

ПОЈМОВНИК

СРПСКИХ ЛИНГВИСТИЧКИХ ТЕРМИНА

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР (Др Светлана Слијепчевић Бјеливук)	7
ПОЈМОВНИК	21
ИЗВОРИ.	683
ЛИТЕРАТУРА.	687
О УРЕДНИКУ	723
О АУТОРИМА	725
ИЗВОДИ ИЗ РЕЦЕНЗИЈА.	737

ПРЕДГОВОР

Појмовник српских лингвистичких термина почео је да се израђује 2021. године у оквиру Одсека за стандардни језик Института за српски језик САНУ. На овом пројекту учествовали су сарадници из свих одсека Института, у зависности од својих области интересовања. Циљ пројекта био је израда савременог специјалног академског речника, при чему се под савременим специјалним речником (речником специјалне лексике, термилошког речником) подразумева појмовник у којем су пописане и описане специјалне јединице и појмови карактеристични за одређену област знања једног или више језика (Јовановић 2017а: 191). Као пилот-пројекат објављена је најпре електронска верзија,¹ у којој су обрађени кључни лингвистички термини у србистици. Електронска верзија доступна је широј популацији и прилагођена је у смислу избора термина и њихове обраде различитим корисничким нивоима. Претражива је и организована према два критеријума: азбучно и тематски.

Мотивација да се оваква врста појмовника изради постоји већ више година. Највећи број радова који је усмерен на анализу досадашњих лингвистичких речника и енциклопедија које садрже и лингвистичку терминологију истиче да често изостају нови и новији (условно речено) термини, као и подаци о распрострањености тих термина, варијантности и сл. (Драгићевић 2003; Јовановић 2017а; Левушкина, Јова-

¹ На сајту www.lingvistickitermini.rs, покренутом у новембру 2022. године.

новић 2018). Такође, недостаје и нека врста стандардизације лингвистичких термина (и не само њих већ термина уопште). Међу циљевима израде *Појмовника* одатле се нашло и да те недостатке треба надоместити.

Пре саме израде концепта *Појмовника српских лингвистичких термина*, анализирани су претходни принципи и пракса у изради сличних речника, као и актуелна литература, те су се на тај начин селектовала одговарајућа лексикографска решења, предлагана у складу са савременим лексикографским и термилолошким тенденцијама. Ова решења другачија су у штампаној и електронској верзији из простог разлога што електронско окружење омогућава другачије корисничко искуство и нуди различите врсте претраге.

О неопходности оваког типа речника доста се писало и у више наврата последњих деценија (деталјније о историјату и у Слијепчевић 2022). Припремна фаза у изради *Појмовника* подразумевала је и сачињавање оквирног списка лингвистичких термина, при чему смо издвојили око 900 термина за које је у наредној фази прикупљана грађа. Као основни извори послужили су: *Enciklopedijski leksikon. Srpskohrvatski jezik* (ur. Asim Peco, Živojin Stanojčić, 1972), *Енциклопедијски речник модерне лингвистике* Дејвида Кристала (1999), *Школски речник језичких термина и појмова* Јована Вуксановића (2003), *Грамањичка терминологија* Александра Белића и Стјепана Ившића (1932), вишејезични *Речник лингвистичке терминологије* Наде Ђокић (2001), *Грамањички и лингвистички појмовник* Милице Радовић Тешић (2011), *Речник српскохрватској књижевној и народној језика САНУ*, *Речник српскога језика* Матице српске, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva* Рикарда Симеона, *Српска енциклопедија*, али и следеће граматике и монографије: *Грамањика српској*

језика Живојина Станојчића и Љубомира Поповића, *Нормативна граматика српског језика* Предрага Пипера и Ивана Клајна, *Синтакса савременог српског језика: проста реченица* (у редакцији Милке Ивић), *Синтакса сложене реченице у савременом српском језику* (у редакцији Предрага Пипера), *Лексикологија српског језика* Рајне Драгићевић, *Стилистика и граматика стилских фигура* Милоша Ковачевића, *Функционални стилови* Бранка Тошовића. Као додатни извори коришћени су разноврсни термилошки речници, појединачни радови који се тичу одређених лингвистичких термина или терминосистема, монографске студије, магистарске и докторске дисертације у којима се обрађују поједина питања (попут дисертације Марине Спасојевић *Глаголи на -(ј)ети, -им у корелацији са глаголима на -ити, -им у савременом српском језику* (нормативни и лексикографски аспекти), Весне Ђорђевић *Видски парњаци у српском језику* (имperfективни глагол : imperfективни глагол изведен префиксима за-, из-, на-, о-, по-, с- и у-), Бојане Томић *Именске речи које се јављају само у множини у српском језику*, Јованке Милошевић *Синтаксички и семантички статус адвербијалних дојана у српском језику* итд.); тако су поменуте студије искоришћене за допуну терминологије у сфери синтаксе глагола, односно морфологије именица итд., као и *Slovník slovenské lingvistické terminologie* (Jedlička, A., 1977–1979), *Словарь славянской лингвистической терминологии. Dictionary of Slavonic linguistic terminology*, вишејезични словенски лингвистички термилошки речник, плод заједничког општесловенског пројекта Термилошке комисије при Међународном комитету слависта у другој половини прошлог века у Прагу, где су дати лингвистички термини еквивалентни терминима из различитих словенских језика; *Речник лингвистичких тер-*

мина О. Ахманове и iSybislaw,² речник славистичке библиографске базе, који представља регистар термина из области славистичке лингвистике свих словенских и енглеског језика.

У наредној фази прикупљен је почетни корпус: ексцерпирани су речничке дефиниције, појмовна одређења из монографија и студија, као и коментари и напомене у вези са њима. Тако ексцерпирана грађа била је полазни оквир обрађивачима за даље истраживање о одређеном појму.

У попис појмова нису ушли термини који су спорадично употребљавани, али су зато они обрађени у речничком чланку, уз ограду да су у питању мање фреквентни, архаични или мање заступљени термини (нпр. термин *фуѝа* за везану основу, *ѝрансфѝурација* за конверзију, *ѝогмеѝ* за субјекат). При обради смо се водили речима В. Јовановића: „Најидеалнији, али и најсложенији пут којим би се могла спровести стандардизација лингвистичке терминологије и израдити речник лингвистичких термина јесте да се барем над кључним терминима спроведе детаљна анализа о њиховом значењу, употреби, језичкој правилности” (Јовановић 2020). У том смислу, најдетаљније су обрађени термини који су у литератури проблематични у погледу одређења, а могу се сматрати прототипичним терминима унутар ужих терминосистема. Принцип израде кретао се од центра ка периферији. При пилот-пројекту обрађено је око 250 термина из граматике, лексикологије, опште лингвистике, дијалектологије и семантике, и то кључних за ове системе. Накнадно су се ужи терминосистеми проширивали ка мање фреквентним или мање уобичајеним терминима. Истовремено, десило се да је брзо израђен готово цео терминосистем ономастички

² Доступан на: <http://www.isybislaw.ispan.waw.pl/Main.do>

(јер је најмање проблематичан),³ а да су области морфологије и синтаксе остале тек начете. Штампана верзија *Појмовника српских лингвистичких термина* доноси богату морфолошку терминологију, као и проширену синтаксичку. Како смо штампану верзију наменили ширем кругу корисника (од ученика до истраживача), фокусирали смо се на оне области које се протежу током целог циклуса школовања.⁴

Када је реч о макроструктури овог појмовника, одлучили смо се за азбучни списак одредница, при чему је преко испоређења и истицања области на крају одреднице омогућено тематско повезивање⁵. У електронској верзији речнички чланак садржао је сву додатну литературу; међутим, због прегледности, литература и извори су у штампаној верзији дати на самом крају, након речника, а у складу са добром научном праксом при изради монографских и сличних издања да се списак референци налази на самом крају публикације.

У микроструктури овог речника разликујемо следеће елементе: одредницу, податак о пореклу (етимолошки део), дескриптивни део (опште одређење појма засновано на критеријуму типичности), синонимски део (када је реч о мање фреквентним или архаичним синонимским варијантама) – као обавезне делове речничког чланка, а онда типологију, класификацију, однос према сродним терминима – као факултативне делове, и затим примере, испоређења и тематску област као обавезне, на пример:

³ Сматрајући да се ономастика мање изучава у систему образовања из штампане верзије смо је изоставили.

⁴ Тако на пример, сматрајући да се ономастика мање изучава у систему образовања из штампане верзије смо је изоставили.

⁵ Електронски речник лакши је за тематско повезивање јер су у њему анотирани сви термини који се употребљавају и у речничком чланку, те повезница води до речничког чланка у ком су они обрађени.

велар (лат. *velaris* < *vēlō* 1. sg., *vēlāre* 'покривати, увијати') глас који се артикулише у области задњег (меког) непца; веларни сугласник, задњонепчани сугласник, увуларни сугласник. Термин велар односи се на класификацију сугласника на основу места изговора. У српском језику веларни сугласници су: *к*, *ѝ*, *х*, који настају тако што задњи део језика са меким непцем (велумом) прави препреку фонационој струји. Према звучности велари се у српском језику деле на звучне (*ѝ*) и беззвучне (*к*, *х*), а према начину артикулације могу бити експлозивни (*к*, *ѝ*) и фрикативни (*х*). Гласови *ѝ* и *к* настају оралном артикулацијом, тако што фонациона струја у усној дупљи наилази на препреку коју прави дорзални део језика са задњим непцем, а која се нагло отклања уз експлозију. Меко непце и увула остају у горњем положају, при изговору гласа *ѝ* гласне жице трепере, а при изговору гласа *к* не трепере. Глас *х* настаје оралном артикулацијом, тако што фонациона струја у усној дупљи наилази на теснац који праве доњи део језика и задње непце. При томе су меко непце и увула у горњем положају, а гласне жице не трепере. Веларизација је процес настајања секундарне артикулације у области задњег (меког) непца, што значи да се примарна артикулација одвија на неком другом органу, а секундарна на велуму. Веларне гласове треба разликовати од веларичних (*velaric*) гласова или кликова, који уместо ваздушне струје произведене у плућима користе ваздух који се ствара путем запреке у веларној области. Задњи део језика подиже се према велуму, а артикулација се обавља уснама или предњим деловима језика. Исп. експлозив, фрикатив, велум, артикулација. Уп. консонант, сугласник.

Област: фонетика.

Одредничка реч је дата у стандардном лику. Код појединих термина дате су и паралелне форме у загради, при чему се као одредничка реч увек успостављала реч са домаћим формантом, а употребљавају се равноправно, нпр.

валентност (валенција) 1. број и врста веза које синтаксички елементи могу успоставити међу собом.

2. особина, способност глагола (и других речи непредметног значења) да у реченици отварају или не отварају одређени број синтаксичких позиција (актаната). Глаголи могу бити невалентни (или авалентни), нпр. *раздањивајџи се*, када не допуштају да у реченици буде ни субјекта ни допуне, једновалентни, нпр. *лежајџи* (*Ја лежим*; субјекат), двовалентни, нпр. *чијајџи* (*Она чита књију*; субјекат и објекат), тровалентни, нпр. *гајџи* (*Део је њоклон мајџи*; субјекат, директни објекат и индиректни објекат), четворовалентни, нпр. *јоворијџи* (*Жена му јовори нешијо о својим јлановима*; субјекат, индиректни објекат, директни објекат и допуна). Рекција представља један вид испољавања синтаксичке валентности. Валентност глагола као посебне класе речи огледа се у њиховој општој способности да окупљају, групишу, везују за себе друге речи у реченици, пре свега именске речи и изразе. Творцем теорије валентности речи сматра се француски структуралиста Лисјен Тенијер (L. Tesniere, 1893–1954), који је, поставивши глагол у средиште реченице, развио своје учење о вербоцентризму. Тако се валентност у ужем, језичком смислу одређује као спајање, повезивање или комбиновање глаголских и именских речи и израза на синтаксичко-семантичком плану. Такво удруживање речи засновано је на лексичко-косемантичкој вези међу њима, као и на граматичким

правилима каква важе за сваки језик посебно. Концепт валентности, као кључни теоријски конструкт за анализу синтаксичке дистрибуције глагола, разрађен је и дефинисан унутар депенденцијалних граматика. Валенција речи представља се у специјалним, једнојезичним или двојезичним речницима. Будући да глаголски предикатски израз отвара места именским изразима којима се означавају носиоци исказане ситуације, тачније учесници у њој, његова валентност утврђује се на основу броја тих учесника, односно аргумената, чије су семантичке улоге различите. Премда је тај број задат валентношћу предиката, не морају сва потенцијално остварљива места у реченици бити и формално попуњена аргументским изразима. Зато говоримо о обавезном и факултативном реализовању аргументских израза, односно о обавезној и факултативној валентности. Од валенције предиката зависи каква ће бити формална структура просте реченице, валенцијом је условљен структурни лик или састав реченице, број чланова у позицији аргумената који се повезују с глаголским предикатом. А с обзиром на улогу аргумената у самој ситуацији означеној предикатом, разликујемо оне који су непосредни извођачи и саизвођачи, тј. њени актери (агенси, коагенси и сл.), затим оне који су на различите начине обухваћени њоме, а то су пре свега пацијенси, па оне којима је она намењена и, коначно, у аргументе уврштавамо и оруђа, без којих се неке акције не могу спровести. Ради идентификовања улоге првог, персоналног аргумента, без обзира на број учесника који равноправно учествују у радњи, служи питање: *Ко?* Када је, међутим, реч о обавезном повезивању првог актера са саучесником, тј. партнером, може се питати и: *С ким?*

Од која? За други аргумент основно питање гласи: *Шта?* *Која?* Трећи аргумент идентификујемо обично помоћу питања: *Које? За која? За шта?*, а обавезно учешће четвртог аргумента потврђујемо питањем: *Чиме?* Исп. предикат.

Област: синтакса, семантика.

Код синонимних термина од којих је један чешћи, уобичајенији, распрострањенији у литератури, упућивање је вршено путем скраћенице в.(иди), на пример:

адјектив в. придев.

упоредна лингвистика в. компаративна лингвистика.

Скраћеница в. (*иги*) била је полифункционална. Овај тип упућивања обрађивали смо и код термина код којих смо сматрали да би се терминологија у ужем терминосистему могла стандардизовати у одређеном правцу јер је један термин примененији у односу на други, на пример:

актуелни квалификатив в. предикативни атрибут.

Етимологија је дата у загради одмах након одредничке речи, а коришћене су стандардизоване и општепознате скраћенице за језике, нпр.

архаизам (грч. ἀρχαϊσμός [*archaismós*] < ἀρχαῖος [*archaios*] 'стар, древан'; фр. *archaisme*)

Апсолутне синониме унутар одређења упућивали смо знаком једнакости (нпр. *и́релазни* = *и́ранзи́тивни*, *ко́иула́тивни* = *си́онски* и сл.).

Скраћеницом исп.(ореди) повезују се блискозначни и сродни термини унутар једног терминосистема или унутар више њих, као у следећим примерима:

абецеда 1. утврђени инвентар и редослед слова латинице.

Назив абецеда настао је творбеним спајањем назива прва четири латинска слова (*a-be-ce-ge*, тј. *A, B, C, D*), уз морфолошку адаптацију (финално *-e* замењено је наставком *-a*). У зависности од састава писма и редоследа слова разликује се више типова абецете – немачка, енглеска, француска, италијанска, чешка, пољска и др. Посебан тип абецете употребљава се у упоредно-историјској лингвистици. Стандардни редослед у српској латиничној абецеди од 30 слова је следећи: *a, b, c, č, ć, d, dž, đ, e, f, g, h, i, j, k, l, lj, m, n, nj, o, p, r, s, š, t, u, v, z, ž*.

2. сва слова у писму једног језика поређана по утврђеном редоследу, азбука, алфабет. Исп. азбука, алфабет, ћирилица.

Област: правопис.

актив (лат. *activus*) 1. дијатеза; активно, радно глаголско стање, граматичка категорија која означава да оно што је исказано предикатом врши лице или предмет исказан граматичким субјектом (*Она хвали своје ученике; Скуйшићина је донела закон*), при чему предмет може бити схваћен и апстрактно (*Правда је сјора, али досјијжна*), за разлику од пасива, где се радња врши на субјекту (*Ученици су њихваљени од сјране њрофесора; Закон је донет у скуйшићини*) или медија, где се радња врши у оквиру субјекта самог (*Суја се хлади; Плашим се мрака; Зацрвенео се од сјида*).

2. облик глагола који означава да радњу исказану њиме врши субјекат. супр. пасив. Активом се изражава радња коју врши сам субјекат, а често и радња коју не врши он сам, већ изазива остваривање неке радње или резултата деловањем на други предмет или лице, тзв. каузативни

актив (*Обезбедили су нам добре услове за рад; Отац ми је забранио изласке; Мајка доји бебу*). Актив је једно од граматичких средстава изражавања семантичке категорије агентивности. Исп. агенс, пасив, пацијенс.

Област: синтакса, семантика.

Хипониме и хиперониме у ужим терминосистемима трудили смо се да издвојимо и испоредимо скраћеницом уп.(ореди) на крају одреднице, а пре тематске области, на пример:

препозиционализација (од препозиција < лат. *praepositio* 'стављање напред') посебан вид конверзије која резултира предлогом; попредложење. Уп. конверзија.

Област: дериватологија.

Тематске области су навођене према двама критеријумима: први критеријум био је припадност ужој области, а други критеријум укључиван је када термин припада истовремено двама терминосистемима или већем броју њих: критеријум типичности за одређену област, те су тако на крају одреднице **објекат** стављене области: синтакса, семантика; на крају одреднице **одредница**: лексикологија, лексикографија; на крају одреднице **оказионализам**: лексикологија, неологија, нормативистика, стилистика. Овакво решење наметнуло се као најпрактичније за штампану верзију, будући да је у електронској могуће издвојити према областима све термине и онда их добити на једном месту према азбучном реду. У односу на електронску верзију, штампана верзија садржи детаљнију класификацију термина према областима.

Асиметрија у погледу дужине речничког чланка показује и шароликост терминологије: трудили смо се да сваком термину посветимо онолико простора колико његова комплексност захтева. Код термина код којих нема неусаглашености

у литератури, само одређење није диктирало шире трагање. Међутим, неусаглашености у разним областима условиле су трагање за различитим лексикографским, али и научним решењима: настојали смо да, уважавајући традицију, из савремене референтне литературе усвојимо сва научно утемељена схватања. Зато је, између осталог, дериватологији посвећена посебна пажња, те је ова област најшире обрађена. Такође, овај *Појмовник* доноси и термине који у досадашњим лексиконима и енциклопедијама нису били предмет обраде, попут **језичка анксиозност, амперсанд, ет** и сл.

На самом крају, после списка извора, литературе и кратких биографија аутора, дали смо и изводе из неколико рецензија, али овом приликом неопходно је истаћи да су нам сви рецензенти бескрајно помогли најпре пажљивим и благовременим читањем, подстреком и охрабрењима да у овом послу истрајемо, а највише изузетним сугестијама и смерницама, те им овом приликом неизмерно захваљујемо, уз наду да смо поверење које су нам дали и оправдали.

Др Светлана Слијепчевић Бјеливук,
виши научни сарадник, уредник

Литература

- Ахманова 1966: О. С. Ахманова, *Словарь лингвистических терминов*, Москва: Издательство „Советская энциклопедия”.
- Драгићевић 2003: Р. Драгићевић, Лексикологија у Енциклопедијском лексикону Мозаик знања – српскохрватски језик, *Научни састџанак славистиа у Вукове дане* 32/3, Београд, 71–87.
- Драгићевић 2004: Р. Драгићевић, О терминима за колокацију и њене сегменте, *Научни састџанак славистиа у Вукове дане* 33/3, Београд, 61–71
- Драгићевић 2010: Р. Драгићевић, *Лексикологија српској језика*, друго издање, Београд: Завод за уџбенике.
- Јовановић 2017а: В. Јовановић, Терминолошки речници, у: М. Тешић, Р. Драгићевић, Н. Ивановић (ур.), *Српска лексикографија од Вука до данас*, Београд: Српска академија наука и уметности, 189–202.
- Јовановић 2017б: В. Јовановић, Српска терминологија у Речнику словенске лингвистичке терминологије из угла савременог стања српске лингвистике, у: П. Пипер, В. Јовановић (ур.), *Словенска терминологија данас*, Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ, 2017, 253–265.
- Јовановић 2018а: В. Јовановић, Српска терминологија крајем XX и почетком XXI века (теоријски и практични домени истраживања), у: В. Иващенко (ур.), *Слов’јанське терминознавство кінца XX – початку XXI століть*, Колективна монографија членів Терминологічної комісії при Міжнародному комітеті славистів, Київ, 287–305.
- Јовановић 2018б: В. Јовановић, Полисеміја термина у описном тезаурусном речнику (из угла српске теоријске и практичне лексикографије), *Вісник Терминологічної комісії при МКС = Вестник Терминологической комиссии при МКС = Bulletin of the Terminology Commission under ICSS*, 2, Київ, 92–106.
- Јовановић 2020: В. Јовановић, Електронска форма Речника САНУ као извор за израду речника српске лингвистичке терминологије, *Rasprave* 46/2, Zagreb, 717–731.
- Левушкина, Јовановић 2018: Р. Левушкина, В. Јовановић, Терминолошки речници на српском језику и у српској лингвистици крајем 20. и почетком 21. века, у: В. Иващенко (ур.), *Слов’јанське терминознавство кінца XX – початку XXI століть*, Колективна монографија членів

Термінологічної комісії при Міжнародному комітеті славистів, Київ, 529–543.

Ломпар 2003: В. Ломпар, Значај појединачних примера за дефинисање језичких појмова, *Научни састіанак славистиа у Вукове дане* 33/3, Београд, 47–54.

Симеон 1969: R. Simeon, Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva, Zagreb: Matica hrvatska

Слијепчевић 2022: С. Слијепчевић, Концепција Појмовника српских лингвистичких термина – изазови и могућа решења, Актуелна питања лексикологије и лексикографије српскога језика (ур. Милош Ковачевић), Андрићград: Андрићев институт, 2022, 149–165.

Пој
МОВ
НИК

абецеда 1. утврђени инвентар и редослед слова латинице.

Назив абецеда настао је творбеним спајањем назива прва четири латинска слова (*a-be-ce-ge*, тј. *A, B, C, D*), уз морфолошку адаптацију (финално *-e* замењено је наставком *-a*). У зависности од састава писма и редоследа слова разликује се више типова абецедe – немачка, енглеска, француска, италијанска, чешка, пољска и др. Посебан тип абецедe употребљава се у упоредно-историјској лингвистици. Стандардни редослед у српској латиничној абецеди од 30 слова је следећи: *a, b, c, č, ć, d, dž, đ, e, f, g, h, i, j, k, l, lj, m, n, nj, o, p, r, s, š, t, u, v, z, ž*.

2. сва слова у писму једног језика поређана по утврђеном редоследу, азбука, алфabet. Исп. азбука, алфabet, ћирилица.

Област: правопис.

агенс (лат. *agens* 'који делује, ради' партицип презентa глагола *agō* 1. sg., *agere* 'чинити, радити, деловати'; нем. *Agens*) вршилац радње; живи ентитет или природна самоактивна појава; једна од честих семантичких улога за коју не постоји јединствена морфосинтаксичка категорија; у српском језику већином на месту субјекта. Исп. субјекат.

Област: синтакса, семантика.

адаптација (срлат. *adaptātiō* < лат. *adaptō* 1. sg., *adaptāre* 'удесити, углавити'; фр. *adaptation*, енгл. *adaptation*) 1.

О УРЕДНИКУ

Светлана Слијепчевић Бјеливук, виши научни сарадник Института за српски језик САНУ, рођена је 1986. године у Јагодини. Завршила основне и мастер студије на Филолошком факултету у Београду на Групи за српски језик и књижевност. На истом факултету, 25. маја 2016. године, одбранила докторску дисертацију *Језичко-стилске одлике рекламно-пропагандног жанра у политичком дискурсу*. Добитник је награде „Петар Ђукановић” за 2007. годину. Од 2011. до 2020. године радила је на пројекту израде *Речника српскохрватског књижевног и народног језика*, а од 2020. ради на Одсеку за стандардни језик Института за српски језик САНУ. Од 2012. године ради као лектор на Међународном скупу слависта, који организује Међународни славистички центар у Београду. Коаутор је уџбеника „Језичко благо” за Српски језик за пети, шести, седми и осми разред основне школе. Један је од оснивача портала *Језикофил*, коаутор књиге „Језикофил” (2016) и коуредник књиге „Језик око нас” (2019). Аутор је монографије *Рекламно-пропагандни жанр у српском политичком дискурсу* (2021), коаутор књига *Речник ковида (темајски и асоцијативни)* и *Српски јавни дискурс у пандемији* (2022).

О АУТОРИМА

Марина Николић, научни саветник Института за српски језик САНУ и ванредни професор Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, рођена је 1982. године у Пожаревцу. Завршила је основне студије на Филозофском факултету у Новом Саду, на групи за Српски језик и књижевност (2005), магистрирала на Филолошком факултету у Београду са тезом *Теорија језичке културе у србисцији и слависцији* (2008), где је и докторирала одбравивши тезу под насловом *Категорија ситејена у систему сложених реченица савременој српској књижевној језика* (2012). Од 2008. године запослена је на пројекту *Опис и стандардизација савременој српској језика*, а од јануара 2020. године руководи *Одсеком за стандардни језик* Института за српски језик САНУ. Запослена је и на Филозофском факултету Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици од 2014. године, најпре као доцент, а од 2019. године као ванредни професор. Члан је уредништва часописа *Наш језик*, члан Комисије за синтаксу Одбора за стандардизацију српског језика, те члан Матице српске. Учесник је више домаћих и међународних пројеката, а координатор је Лингвистичког семинара у НОКЦ „Вук Караџић” Тршићу *Жаргонизми, фразеологизми, дијалектизми у односу на стандардни језик* (2018–2022). Бави се синтаксом и језичком културом и из тих области објавила је више студија и научних радова, као и две монографије *Теорија језичке културе* (2010) и *Категорија ситејена у српском језику* (2014) и један приручник *Сводни рејситар ишићања из српске говорне*

културе (2010). Један је од оснивача портала за неговање језичке културе *Језикофил*, коаутор књиге *Језикофил* (2016) и коуредник књиге *Језик око нас* (2019). Коаутор књига *Речник ковида (шемајски и асоцијативни)* и *Српски јавни дискурс у пандемији* (2022). Боравила је на студијским усавршавањима у Русији и Немачкој.

Весна Ђорђевић, научни сарадник Института за српски језик САНУ, рођена је 1984. године у Мајданпеку. Завршила основне и мастер студије на Филолошком факултету Универзитета у Београду, на Групи за српски језик и књижевност са општом лингвистиком. На истом факултету, 13. јула 2018. године, одбранила докторску дисертацију *Видски њарњаци у српском језику (имперфективни глагол : њерфективни глагол изведен префиксима за-, из-, на-, о-, по-, с- и у-)*. Од 2012. године запослена је на пројекту *Опис и стандардизација савременог српског језика*, а од 2020. ради на Одсеку за стандардни језик Института за српски језик САНУ. Две године радила је као лектор српског језика на Катедри за словенску филологију Филозофског факултета Универзитета Коменски у Братислави (2012–2014). Руководилац фразеолошке радионице у оквиру Лингвистичког семинара *Жаргонизми, фразеологизми, дијалектизми у односу на стандардни језик* у НОКЦ „Вук Караџић” у Тршићу (2018, 2019. и 2021. године). Коаутор је уџбеника *С речи на дела* за српски језик за пети, седми и осми разред основне школе (издавач БИГЗ школство). Боравила је на постдокторском усавршавању на Универзитету Хумболт у Берлину (Одељење за јужнословенске језике и културе Института за словенске и мађарске студије) као стипендиста Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (2019). Руководилац је пројекта *Јавни дискурс у Републици Србији* у оквиру про-

грама Идеје Фонда за науку Републике Србије. Учествовала је на националним и међународним научним скуповима и аутор је више научних радова из области морфологије, лексикографије и фразеологије.

Јована Јовановић, научни сарадник Института за српски језик САНУ, рођена је 1985. године у Београду. Завршила је основне и мастер академске студије на Катедри за српски језик Филолошког факултета Универзитета у Београду. На истом факултету, 12. јула 2018. године одбранила је докторску дисертацију *Лексика њојрдној значења у именовану човека у српском језику*. Од 2011. године запослена је на Одсеку *Лингвистичка истраживања савременој српској књижевној језика и израда Речника српскохрватској књижевној и народној језика САНУ*. Бави се научноистраживачким и лексикографским радом. Један је од основних обрађивача који учествују у изради *Речника САНУ*, а области научног интересовања су јој лексикологија и семантика, са посебним освртом на лингвокултуролошка и когнитивистичка истраживања српског језика. Из ових области објавила је већи број ауторских и коауторских научних радова у домаћим и међународним часописима и зборницима, а учествовала је и на бројним конференцијама и округлим столовима у земљи и иностранству. Учесник је више домаћих пројеката и један од реализатора Лингвистичког семинара *Жаргонизми, фразеологизми, дијалектизми у односу на стандардни језик*, у НОКЦ „Вук Караџић” у Тршићу (2021–2023). Од 2014. године члан је Комисије за терминологију Института за стандардизацију Србије, а од 2019. члан уредништва неолошког часописа *Новоречје*. Од 2009. године и даље стални је сарадник емисије *Пућ у речи* на Радио Београду 2, у оквиру које пише и чита научнопопуларне прилоге из области српске и опште лингвистике.

Слободан Новокмет, виши научни сарадник Института за српски језик САНУ, рођен је 1982. године у Београду, где је завршио основне и мастер студије на Филолошком факултету у Београду на Групи за српски језик и књижевност. Одбранио је 2016. године докторску дисертацију *Семантичка анализа лексема које означавају живојшње у савременом српском језику*. Запослен је у Институту за српски језик САНУ на одсеку *Лингвистичка истраживања савременој српској језика и израда Речника САНУ*. Школске 2009–2010. године био је лектор српског језика у Пекингу, где је учествовао и у пројекту уређивања уџбеника за учење кинеског језика. Сарадник је Друштва за српски језик и књижевност Србије и редован предавач на семинару за стране студенте и лекторе Међународног славистичког центра на Филолошком факултету. Држао радионице у оквиру Републичког зимског семинара, Регионалног центра за таленте „Михаило Пупин” и НОКЦ „Вук Караџић” у Тршићу. Учесник је пројекта *Јавни дискурс у Републици Србији*, у оквиру програма Идеје Фонда за науку Републике Србије. Коаутор је три граматике за основну школу. Један је од оснивача и уредника портала *Језикофил*, коаутор књиге *Језикофил* (2016), коуредник књиге *Језик око нас* (2019) и аутор монографије *Називи живојшња у српском језику – семантичка и лингвокултуролошка анализа*.

Јелена Јанковић, научни сарадник Института за српски језик САНУ, рођена је 1980. године у Варшави (Пољска). У Београду је завршила основне студије на Филолошком факултету на Групи за пољски језик и књижевност. На истом факултету, 4. септембра 2017. године, одбранила је докторску дисертацију *Етимологија у часопису „Наш језик”*. Од 2005. године запослена је на пројекту, касније одсеку „Етимолошка истраживања српског језика и израда *Етимолошкој речника*

српској језика” Института за српски језик САНУ. Као сарадник, учествовала је у припремама друге и треће свеске *Етимолошкој речника српској језика* (2006, 2008), а као етимолошки лексикограф, коаутор је четврте свеске речника (2023). У школској 2014/2015. години ангажована је у настави на Катедри за полонистику Филолошког факултета у Београду у својству докторанда. Коруководилац је међународног пројекта: *Израда електронске базе термина из лексикологије и фразеологије српској и пољској језика у оквиру система iSybislaw*, који се реализовао у оквиру Одбора за српски језик и књижевност у поређењу са другим језицима и књижевностима САНУ у сарадњи са Институтом за славистику Пољске академије наука у Варшави у периоду 2019–2022. године. Члан је међуакадемијског *Mobility* пројекта: *New words, new media, new social and language tendency in Serbia and Slovakia*, који се реализовао при Српској академији наука и уметности и Институту за српски језик САНУ у сарадњи са Институтом за лингвистику „Људовит Штур” Словачке академије наука, у периоду 2021–2022. године. Досадашњи научноистраживачки рад везан је за етимологију, лексикологију, лексикографију и терминологију и у оквиру ових дисциплина објавила је више научних радова у земљи и иностранству.

Ивана Безрукова (рођ. Чанчар), научни сарадник Института за српски језик САНУ, рођена је 1985. у Зрењанину. Основне студије на Одсеку за српски језик и лингвистику Филозофског факултета у Новом Саду завршила је 2008. године. На истом факултету завршила је и мастер студије 2010. године. Добитник је великог броја награда за постигнут успех током студирања. Године 2009. добила је стипендију Фонда „Михајло Пупин” из Чикага. Докторску дисертацију *Конкорданција културних суса о Светом цару Урошу иаиријарха*

Пајсеја одбранила је 7. јула 2020. на Филозофском факултету у Новом Саду. Од 2011. до 2012. године била је ангажована на пројекту *Историја српског језика*, а од 2012. ради на Старословенистичком одсеку Института за српски језик САНУ. Бави се историјом српског језика, а посебну пажњу посвећује историјској синтакси, лексикологији и лексикографији. Из ових области објавила је више научних радова. Коаутор је монографије *Култи Свештої Бенедиктиа код њравославних хришићана у средњем веку* (2022). Боравила је на стручним усавршавањима у Македонији и Русији.

Бојана Томић, научни сарадник Института за српски језик САНУ, рођена је 1981. године у Београду, где је завршила основне и мастер студије на Филолошком факултету, на Групи за српски језик и књижевност. На истом факултету је и докторирала, одбравивши тезу под насловом *Именске речи које се јављају само у множини у српском језику* (2019). Од 2006. године запослена је на одсеку *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника САНУ*. Аутор је више радова из области морфологије и лексикологије и учесник већег броја домаћих и међународних скупова.

Анета Спасојевић, научни сарадник Института за српски језик САНУ, рођена је 1981. године у Кладову. Завршила је основне и мастер студије на Филолошком факултету у Београду, на Групи за српски језик и књижевност. На истом факултету, 2. септембра 2022. године, одбранила је докторску дисертацију *Појридевљавање радног глаголског придева у српском језику (прамајичко-семантички и лексикографски аспекти)*. У 2010. години радила је у Петој и Осмој београдској гимназији као професор српског језика и библиотекар.

Од 2011. године ради у Институту за српски језик САНУ на *Одсеку за лингвистичка исцраживања савременог српског језика и израду Речника САНУ*. Објавила је неколико самосталних и коауторских радова у референтним домаћим часописима и зборницима са међународних конференција и урадила више ауторских табака лексикографског текста Речника САНУ. Лингвистичке области којима се бави јесу морфологија, морфосинтакса, лексикологија и лексикографија.

Миљана Чопа, истраживач сарадник Института за српски језик САНУ, рођена је 1993. године у Ћуприји. Дипломирала је на Филозофском факултету у Новом Саду, на Одсеку за српски језик и књижевност, 2016. године. На истоме факултету завршила је мастерске студије, одбравивши рад под називом *Акцентајски систем у говору информатора из трију генерација црногорских колониста у војвођанском селу Крушчић*. Докторске студије Језика и књижевности уписала је школске 2017/2018. године на Филозофском факултету у Новом Саду. Од априла 2018. године ради у Институту за српски језик САНУ на Дијалектолошком одсеку. Током докторских студија усавршавала се на Универзитету у Варшави, у Институту за славистику, као и на Јагелонском универзитету у Кракову. Руководилац је дијалектолошке радионице у оквиру лингвистичког семинара за ученике средњих школа под називом *Жаргонизми, фразеологизми, дијалектизми у односу на стандардни језик*, у НОКЦ „Вук Караџић” у Тршићу (2018–). Објавила је неколико научних радова и учествовала је на више међународних научних скупова који су одржани у нашој земљи и у иностранству.

Јанко Ивановић, истраживач сарадник Института за српски језик САНУ, рођен је 1988. године у Нишу. Завршио

је основне студије српског језика на Департману за српски језик и књижевност Филозофског факултета у Нишу. Мастер студије завршио је на Филозофском факултету у Новом Саду на Групи за српску филологију. Студент је докторских студија филологије на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду. Током 2015. и 2016. године био је неколико пута ангажован као предавач у Центру за српски као страни и нематерњи језик при Филозофском факултету у Нишу, а у том периоду радио је и као волонтер на Департману за српски језик и књижевност на предметима *Сџарословенски језик* и *Историја српског књижевног језика*. Од 2015. до 2021. године радио је, такође, као наставник српског језика и књижевности у више основних и средњих школа. Од 2017. године ради и као онлајн едукатор за српски језик као страни и нематерњи. Године 2022. почео је да ради на Одсеку за стандардни језик Института за српски језик САНУ. Његове области интересовања су: синтакса, анализа дискурса, морфологија, српски језик као страни и нематерњи.

Милица Рабреновић, истраживач приправник Института за српски језик САНУ, рођена је 1993. године у Врбасу. Завршила је основне студије на Филозофском факултету у Новом Саду, на Одсеку за српски језик и књижевност (2016). На истоме факултету завршила је мастерске студије Српског језика и књижевности, одбравивши рад *„Активни партиципији у претису новести „Стефаниј и Ихнилај” из 17. века* (2017). Од 2017. године до 2022. године радила је у основној и средњој школи као професор српског језика и књижевности. Докторске студије Језика и књижевности уписала је школске 2021/2022. године на Филозофском факултету у Новом Саду. Од јула 2022. године ради у Институту за српски језик САНУ на Одсеку за стандардни језик. Бави се анали-

зом медијског дискурса. Предмет научног истраживања преваходно су истраживања политичког дискурса у медијима. Године 2023. држала је радионице у оквиру Лингвистичког семинара *Жаргонизми, фразеологизми и дијалектизми у однесу на стандардни језик*, у НОКЦ „Вук Караџић” у Тршићу.

Јована Иваниш, истраживач приправник, рођена 1994. године у Београду. Основне академске студије, студијски профил *Српски језик и књижевности*, завршила је на Филолошком факултету Универзитета у Београду 2018. године. Мастер академске студије, студијски профил *Српски језик*, завршила је 2019. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду, одбранивши мастер рад из области акцентологије српског језика под насловом *Прозодијске карактеристике вишег рејстира говора Београда: на примеру једне професије* под менторством проф. др Ане Батас. Докторске академске студије, модул *Српски језик*, уписала је у октобру 2019. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду. Лекторско искуство стицала је током студирања као лектор студентских часописа, фестивала и догађаја, а након завршених студија неколико месеци радила је као професор српског језика и књижевности у три основне школе. Од јуна 2020. године ангажована је на Одсеку за стандардни језик Института за српски језик САНУ као стипендиста Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Пише докторску дисертацију из области фонетике и фонологије српског језика под насловом *Интонација ујединених реченица у савременом српском језику* под менторством проф. др Ане Батас. Примарна област научног истраживања је савремени српски језик, односно испитивање фонетике, акцентологије и интонације савременог српског језика, уз осврте на поједина лексиколошка и синтаксичка истраживања.

Расподела ауторског текста (према ауторским табацима)

Марина Николић 3,8
Весна Ђорђевић 2,9
Јована Јовановић 8,5
Слободан Новокмет 1,7
Јелена Јанковић 3,6
Ивана Безрукова 3,2
Бојана Томић 1
Анета Спасојевић 3,9
Миљана Чопа 2,3
Јанко Ивановић 3,2
Милица Рабреновић 0,5
Јована Иваниш 5,9

ИЗВОДИ ИЗ РЕЦЕНЗИЈА

Из презентованог речника већ на први поглед видљиве су барем две ствари. Као прво, иако *Појмовник* носи донекле непретенциозан назив, безмало еуфемистички, овај хвале вредан подухват заправо представља србистици преко потребан савремени специјални академски речник, који доноси кључне лингвистичке термине који су се усталили у домаћој лингвистици. При томе нарочито ваља истаћи чињеницу да се уложени труд сарадника, али и квалитет самог речника, види по списку додатне, махом савремене а свакако референтне, често канонске, литературе... Као друго, *Појмовник* представља квалитетно лексикографско дело не само на плану суштине већ, ништа мање, и форме, будући да он, поред традиционалних, доноси и нове, посве рецентне термине, у претходним делима овога типа незаступљене, али и податке о њиховој распрострањености, варијантности и сл. При томе, када је у питању исцрпност информација, њу можемо одредити као посве примерену стручном али и лаичком кориснику, будући да приступ у обради можемо одредити као нешто редукованији енциклопедијски.

Проф. др Милан Ајџановић,
Филозофски факултет у Новом Саду

Лингвистичка терминологија, као и терминологије многих других наука, веома је богата. Због тога су се аутори *Појмовника српских лингвистичких термина* на самом почетку суочили с веома озбиљним проблемом – како изабрати тер-

мине који ће се обрађивати. Избор термина који су обрађени и који се налазе на сајту Института за српски језик САНУ показује да су тај проблем решили на маестралан начин. Кренули су од центра ка периферији. На тај начин већ након прве фазе, која је завршена и налази се на сајту Института за српски језик САНУ, може се говорити о целовитом речнику савремених српских лингвистичких термина. Свакако да се овим посао не завршава јер се у свакој од обрађених области користи још много термина, али с тим терминима срећу се првенствено стручњаци за поједине области, који се тим областима и баве, док је за лингвисту који се бави, на пример, дијалектологијом – број до сада обрађених лексиколошких термина сасвим довољан. За особе које се не баве професионално лингвистиком поготово.

Др Ђорђе Оташевић, виши научни сарадник,
Институт за српски језик САНУ

Систем глаголских облика српског језика представљен је врло темељно и детаљно за публикације приручног типа са речничко-енциклопедијском организацијом. Сваки чланак је готово једнообразно конципиран: после општеприхваћеног термина као одреднице, наводи се основна употреба облика, потом грађење, описује синтаксичка употреба, а увек је наглашен нормативни аспект. У односу на досадашње приручнике овога типа, што чини посебну вредност предложеног рукописа, представљени су и различити приступи у тумачењу грађења и употребе глаголских облика. Консултована је различита литература и узети у обзир готово сви постојећи увиди. За сваки глаголски облик разматрана су појединачно термилошка, развојна, морфолошка (флективна), синтаксичка, семантичка, нормативна и стилистичка питања која

се за њега везују. Све наведено илустровано је примерима. Овакве информације могу задовољити потребе корисника различитог профила – од ученичког до академског.

Др Марина Спасојевић, виши научни сарадник,
Институт за српски језик САНУ

Појмовник је сређен као лексикон термина, а зависно од тога која одредница се обрађује биран је лексикографски приступ, односно према месту термина у систему у којем функционише биран је начин његове обраде. Тако су овде као компатибилни помирени дескриптивни приступ терминима, када се у енциклопедијском стилу наводи мноштво података о појму који се обрађује (што је неопходно ради задовољења научне коректности и потпуније идентификације појма који се жели представити), и нормативни приступ, по којем се разуме да је термин идеални знак уклопљен у дато предметно поље, јединица метајезика у научној и стручној комуникацији. Оба та приступа су зналачки примењени, па тако овај *Појмовник* чине погодним за употребу свима онима који настоје тумачити, или пак усвајати садржаје из наведених дисциплина. Аутори рукописа, сарадници Института за српски језик САНУ, показали су компетенцију и познавање фонетско-фонолошке проблематике, и овим радом дали значајан допринос тумачењу термина у тој области. Овакви прилози веома су потребни српској лингвистици и драгоцене су допуна стручној и научној литератури.

Проф. др Никола Рамић, Филолошко-уметнички факултет
Универзитет у Крагујевцу (професор у пензији)

Група аутора
ПОЈМОВНИК
СРПСКИХ ЛИНГВИСТИЧКИХ ТЕРМИНА

Издавач
ПРОМЕТЕЈ, Нови Сад

За издавача
Зоран Колунџија

Припрема за штампу
ПРОМЕТЕЈ, Нови Сад

Штампа
Штампарија ТОПАЛОВИЋ, Ваљево

Тираж
500

ISBN 978-86-515-2185-3

Прво издање, 2023.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

811.163.41'374

ПОЈМОВНИК српских лингвистичких термина /
група аутора. - 1. изд. - Нови Сад : Прометеј, 2023
(Ваљево : Топаловић). - 739 стр. ; 20 см. - (Лингвистичке
едиције. Едиција Мали речници ; књ. 11)

Тираж 500. - О ауторима: стр. 725-733.

ISBN 978-86-515-2185-3

а) Српски језик -- Лингвистика -- Речници

COBISS.SR-ID 126303753